

INDIA DENACIONALIZÁLÁSA

BYRAPPA RAMACHANDRA TEACHA

Bármilyen szemszögből is vizsgáljuk, az indiai nacionalizmus maga a rémálom. Mivel az indiai nacionalizmus maga a brit kolonializmus, az indiai kultúrát és társadalmat denacionalizálni kell ahhoz, hogy mentesítsük a gyarmati hatásoktól. A Brit India által megalkotott nacionalizmus öt tartópilléren épült: bürokratikus nacionalizmus (birodalmi kizsákmányoló struktúra), hinduizmus (gyűlöletté alakított szakrális kultúra), egyetlen hindi nyelv (nyelvi diszfunkcionalitás), gandhizmus (a szegénység és elmaradottság normalizálása), valamint az ország felosztása (soha be nem gyógyuló sebekben alapuló nacionalizmus). Mind az öt céllal bírt a brit megszállók számára. Ennek megfelelően 1947-ben India nem csupán „megkapta” a függetlenséget, hanem kénytelen volt elfogadni az indiai néptől magától teljességgel idegen nacionalizmust is. Mit jelent ilyen körülmények között a nemzeti függetlenség, a nemzeti érzés és a *kulturális dekolonizáció*? Jelen tanulmányban megkísérlem meghatározni az általam kidolgozott Perem-Mezopotámia-konceptió körvonalait, mely által jobban megérthetőek az indiai nacionalizmus sajátos jellegzetességei, valamint a későbbiekben tárgyalandó kulturális dekolonizáció gondolatmenete is.

ELŐZETES MEGJEGYZÉSEK

Az elmúlt néhány évben kiforrott Perem-Mezopotámia fogalma magyarázatul szolgál az indiai politikában és társadalomban tapasztalható rendellenességek nagy részére. Mivel magyarázható a gyarmatosítókkal való kollaboráció ily magas foka a brit korona által megszállt Dél-Ázsiában? Mik az okai az indiai civilizáció és az évezredek múltra visszatekintő nemzetek kulturális öröksége folyamatos pusztulásának? Minek folyománya az indiai társadalmi-gazdasági rendszerben erősen jelen lévő faji megosztottság és ragadozó hajlam? 2017-ben a következőket írtam a témával foglalkozó egyik cikkemben, amit érdemes hosszabban is idézni:

„Mivel e területek idegenek voltak India többi részétől és ebben az értelemben hasonlatosak voltak a brit gyarmatosítókhöz, a korona uralma alatt álló Brit India politikai bázisa e néhány kiválasztott terület lett. Ami a közösségeket – így a mezopotámiai *brahmin*okat – illeti, e tartományok többsége nem indiai, hanem afgán–perzsa–mezopotámiai eredetű népcsoportoknak adott otthont. A *bhumiputr*ákkal (az évezredek múltra visszatekintő nemzetek fiaival) szembeni viselkedésüket a behódoltatás és a kizsákmányolás, a gőg és a fölényeskedés jellemezte, mely tekintetben pontosan egy szinten voltak a gyarmatosítókkal.”¹

1 Ramachandra BYRAPPA: *Patriotism, propaganda and punishment in British India = Az első világháború irodalmi és történelmi aspektusai a kelet-európai régióban*. szerk. FODOR József Péter – MAROSI Renáta – MIKLÓS Dániel – PÉRÓ Krisztina – SZABÓ Roland, Trefort-kert Alapítvány – ELTE Doktorandusz Önkormányzat, Bp. 2017. 17.

Az indiai politikai rendszer elmúlt hetven évének feszültségei úgy írhatók le, mint egy polgárháború a perem-mezopotámiai csoporton belül a politikai hatalomért. A közelmúltban szemlátomást lezajlott konszolidáció eredményeként e csoport tagjai magukat újabban „hindusztáninak” nevezik, hűen egyébként perzsa és mezopotámiai származásukhoz.

Mivel a „Hindusztán” és egyéb hasonló kifejezések egy kitalált, misztikus múltra utalnak, és az általuk sugallt állítások történelmi megalapozottsága homályos, nem állt szándékomban használni ezeket. Céлом történészként az volt, hogy e fogalmakat kézzelfogható eredetükig vezessem vissza. A témában járatos szakértő, Adrija Roychowdhury szerint a fogalomban rejlő földrajzi és kulturális utalások egyértelműen nyomon követhetőek: „A »Hindusztán« megnevezés volt az első olyan nómenklatúra, amelynek politikai felhangja volt. Először akkor használták, midőn a perzsák a Kr. e. 7. században elfoglalták az Indus völgyét. A *Hindu* megjelölés, mellyel az Indus alsó medencéjét illették, a szanszkrit *Sindhu* – azaz az Indus folyó – perzsa nyelvű változata. A keresztény korszak első századától kezdve a perzsa eredetű *sztán* szótag utótagos hozzáadásával jött létre a »Hindusztán« megnevezés.”² Itt is tapasztaljuk tehát, hogy a zűrzavart részben a helyi történelmet és nyelvi hagyományokat hiányosan ismerő britek szisztematikusan hozták létre; szintén erre példa Robert Orme zavaros leírása Indiáról. A kifejezés azonban még ezt követően is egyértelműen egy bizonyos észak-indiai területet jelölt.³ Perem-Mezopotámia szíve földrajzilag az Indus völgyének peremvidékén, illetve annak közelében helyezkedik el. Erre a területre a Közel-Kelet minden tájáról érkeztek népcsoportok, magukkal hozva a társadalmi és vallási beidegződéseket a mezopotámiai régió iszlám előtti korszakából. Bizonyos értelemben menekültek az „igazságos” rendet létrehozni szándékozó, monoteista iszlám terjeszkedése elől. Végül a Kr. u. 7. század körül Dél-Ázsia északnyugati részének nyílt és oltalmazó civilizációs környezetében letek menedékre. Amint pedig itt újra megalkották társadalmi és vallási struktúráikat, létrejött az iszlám előtti Mezopotámia társadalmi és vallási berögződéseit tükröző Perem-Mezopotámia.

Jóval később a briteknek is megvoltak a maguk okai Perem-Mezopotámia két térségre történő szétválasztására. A csoport immár két újonnan létrejött országban helyezkedett el, így mindkettő nekiláthatott a belső gyarmatosításnak. Dél-Ázsia elmúlt 70 évének történelme e folyamat jegyében telt, melynek haszonélvezője a perem-mezopotámiai ragadozó nemzetek csoportja volt.⁴ Perem-Mezopotámia peremattitűdje ennek megfelelően földrajzi és viselkedésbéli tekintetben egyaránt megnyilvánul: az indiai civilizáció széleiről annak magja felé mozdul el. Egykor a mezopotámiai térség partvonalára szorult, napjainkban azonban a brit gyarmatosítók segítségével Dél-Ázsia szívéet kezdi elfoglalni. Innen nézve igazán megjósolhatatlan, hogy milyen irányba – északra, keletre vagy kifelé – fog elmozdulni. Akárhol is van, diszkriminatív társadalmi hierarchiákat, kizsákmányolást és sivárságot hoz létre, majd új szűzföld felé halad. Így alapvető egzisztenciális stratégiájának ismétlődésével a „peremtől a magig” mozgás körkörös irányúvá is válik.

Perem-Mezopotámia hozta létre a diszkriminatív társadalmi hierarchiát

BEVEZETÉS

Az egyén számos azonosulási ponttal bír: család, közösség, kaszt, etnikai és civilizációs hovatartozás. Miért kellene tehát a nemzetet az azonosulás alapkövévé tenni? A kötődés és az identitás meghatározója az állandó kulturális és

2 Adrija ROYCHOWDHURY: *From Meluha to Hindustan, the many names of India and Bharat*. The Indian Express, 2020. június 7. <<https://indianexpress.com/article/research/from-meluha-to-hindustan-the-many-names-of-india-and-bharat-6445264>>

3 Ian J. BARROW: From Hindustan to India. Naming Change in Changing Names, South Asia. *Journal of South Asian Studies*, 2003/1. 48.

4 Lásd bővebben: Ramachandra BYRAPPA: Predatory nations at the heart of the Indian Federation. *Öt Kontinens*, 2019. 51–71.

gazdasági hasonulás, melynek hatására a csoportkép folyamatosan változóban van. Ha ezt elfogadjuk, adja magát a kérdés: mely történelmi pillanat ideális ahhoz, hogy – az evolúció egy momentumát megdermesztve – mindörökké egy embercsoport azonosítójává váljon?

A politológusokat és a történészeket is jellemzi bizonyos felfogás ezekben a kérdésekben. A nacionalizmus és szuverenitás elemei különösen érdekesek a történészek számára, mivel olyan holttereket, sötét sarkokat és kihagyásokat eredményeznek, amelyek nagyon megnehezítik a történelem „felépítését” és rekonstruálását. India szemügyre vételekor felvetődik a nyilvánvaló kérdés: mennyire nemzeti a nacionalizmus? Ha Európa – megannyi kultúrájával, nyelvével és hagyományával – nem nemzet, akkor hogyan lehetne az ilyen különbözőségek többszörösét felvonultató India mégis az? India 1947-ben jött létre Dél-Ázsia felosztásával, annak jelentősen csökkentett területű részeként. Milyen nacionalizmust eredményez ez? Másfelől, mivel Dél-Ázsia felosztása vallási alapon történt meg, létrejöhet-e Indiában valláson – például a hinduizmuson – alapuló nacionalizmus, amikor a hinduk többsége sosem tekintett így magára? Arnold Toynbee brit történész-államférfi szerint e struktúra „összeegyeztethetetlen a nemzeti elvvel”.⁵ Mindenekelőtt: képesek-e az indiaiak magukévá tenni és átformálni a britek által megalkotott nacionalizmust? Végül: miért szándékoznának a britek kidolgozni egy olyan nacionalizmust, amely ellenük fordulhat? Nagyon fontos, hogy e kérdéseket mindaddig feltegyük, ameddig a megfelelő válaszokat meg nem találjuk rájuk. Egy biztos: a nacionalizmus nem lehet vak és irracionális hiedelmek gyűjteménye. Mindennek szükségszerűen megvannak a maga gyökerei.

Mindez egy olyan történelmi emlékezet megalkotását jelenti, amelyben az egyes elemek nem állnak nyíltan ellentmondásban egymással, illetve nem cáfolhatók. Ezen újraalkotási folyamat szükségszerűen legfontosabb összetevői a nemzeti szellem és a nemzeti törekvések, melyeknek logikai értelemben univerzalista utat kell bejárniuk.

Az indiai nacionalizmus mindazonáltal nem csupán egyetlen mintázatát ismeri a helyreállításnak és az újjáépítésnek. Rabindranath Tagore költő és gondolkodó a folyamatot egyenesen a banditizmushoz hasonlította. Lehet ezt szélsőséges véleménynek nevezni, azonban a nacionalizmus e szigorú elítélésének eredője valószínűleg Asóka császár civilizációformáló állama és annak örökösei, melyek szemléletében az állam szerepe nem a sajátos társadalmi-kulturális identitás őrzése, hanem a „népcsoportok közötti gazdasági tevékenység elősegítése”. Ennek szellemében a gazdasági potenciál valamennyi népcsoport számára adott volt, mely által – szükség esetén – meghatározhatták saját társadalmi és kulturális prioritásaikat. Ily módon a népcsoportok általános együttműködése és kulturális gazdagsága gyarapodott. Napjainkban azonban az állam egyre inkább csapdába ejti magát azáltal, hogy mindennek az ellenkezőjét teszi. A magyarázatot történelmi és kulturális okok szolgáltatják. Ahhoz, hogy jobban megértsük, látnunk kell, hogy mit jelent a nemzeti érzés és a nemzeti kultúra dél-ázsiai kontextusban.

át kell formálni a britek által megalkotott nacionalizmust

ti törekvések, melyeknek logikai értelemben univerzalista utat kell bejárniuk. Az indiai nacionalizmus mindazonáltal nem csupán egyetlen mintázatát ismeri a helyreállításnak és az újjáépítésnek. Rabindranath Tagore költő és gondolkodó a folyamatot egyenesen a banditizmushoz hasonlította. Lehet ezt szélsőséges véleménynek nevezni, azonban a nacionalizmus e szigorú elítélésének eredője valószínűleg Asóka császár civilizációformáló állama és annak örökösei, melyek szemléletében az állam szerepe nem a sajátos társadalmi-kulturális identitás őrzése, hanem a „népcsoportok közötti gazdasági tevékenység elősegítése”. Ennek szellemében a gazdasági potenciál valamennyi népcsoport számára adott volt, mely által – szükség esetén – meghatározhatták saját társadalmi és kulturális prioritásaikat. Ily módon a népcsoportok általános együttműködése és kulturális gazdagsága gyarapodott. Napjainkban azonban az állam egyre inkább csapdába ejti magát azáltal, hogy mindennek az ellenkezőjét teszi. A magyarázatot történelmi és kulturális okok szolgáltatják. Ahhoz, hogy jobban megértsük, látnunk kell, hogy mit jelent a nemzeti érzés és a nemzeti kultúra dél-ázsiai kontextusban.

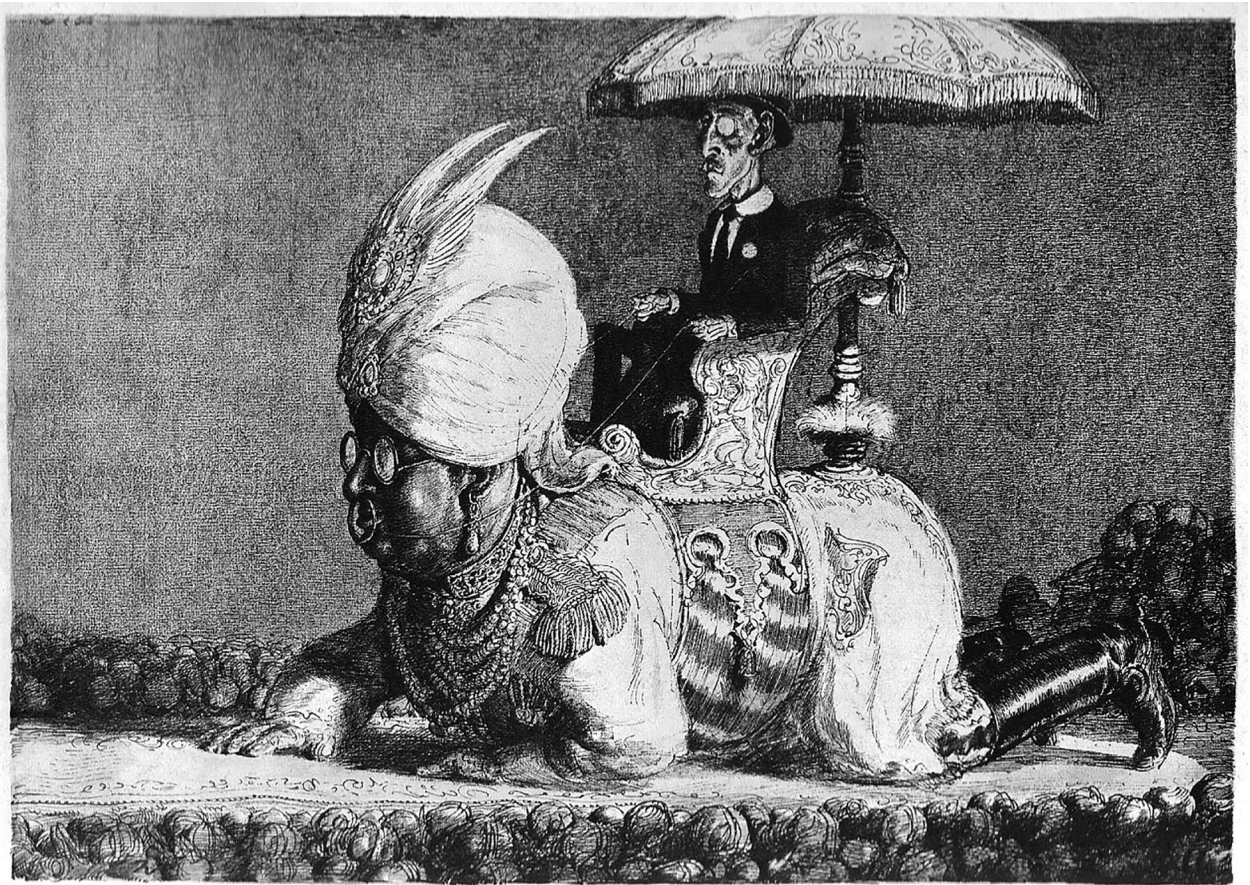
NEMZETI ÉRZÉS INDIÁBAN

A nemzeti érzés mélyen személyes, de egyben csoportos és közösségi érzület is. Mindkét esetben az összetartozás érzése a közös nevező. Ahogy egy szakértő kifejti, a kettő között nem feszül ellentmondás, „mivel a nacionalizmus nem más, mint az individualizmusok összességének tükörképe, a közhangulat dinamikája a lényeges, és a polgári haladás mindig egyenes arányban áll az intellektuális és erkölcsi felemelkedéssel.”⁶ Ugyanakkor ennek az érzésnek a mértéke és jelentősége részben az egyén és a közösség mindennapi tapasztalataitól,

5 Arnold J. TOYNBEE: *The Western question in Greece and Turkey*. Constable and co., London, 1922. 18.

6 M. J. LEHMANN: *Worldism versus Nationalism*. *The Advocate of Peace*, 1908/2. 44.

HOHE SCHULE

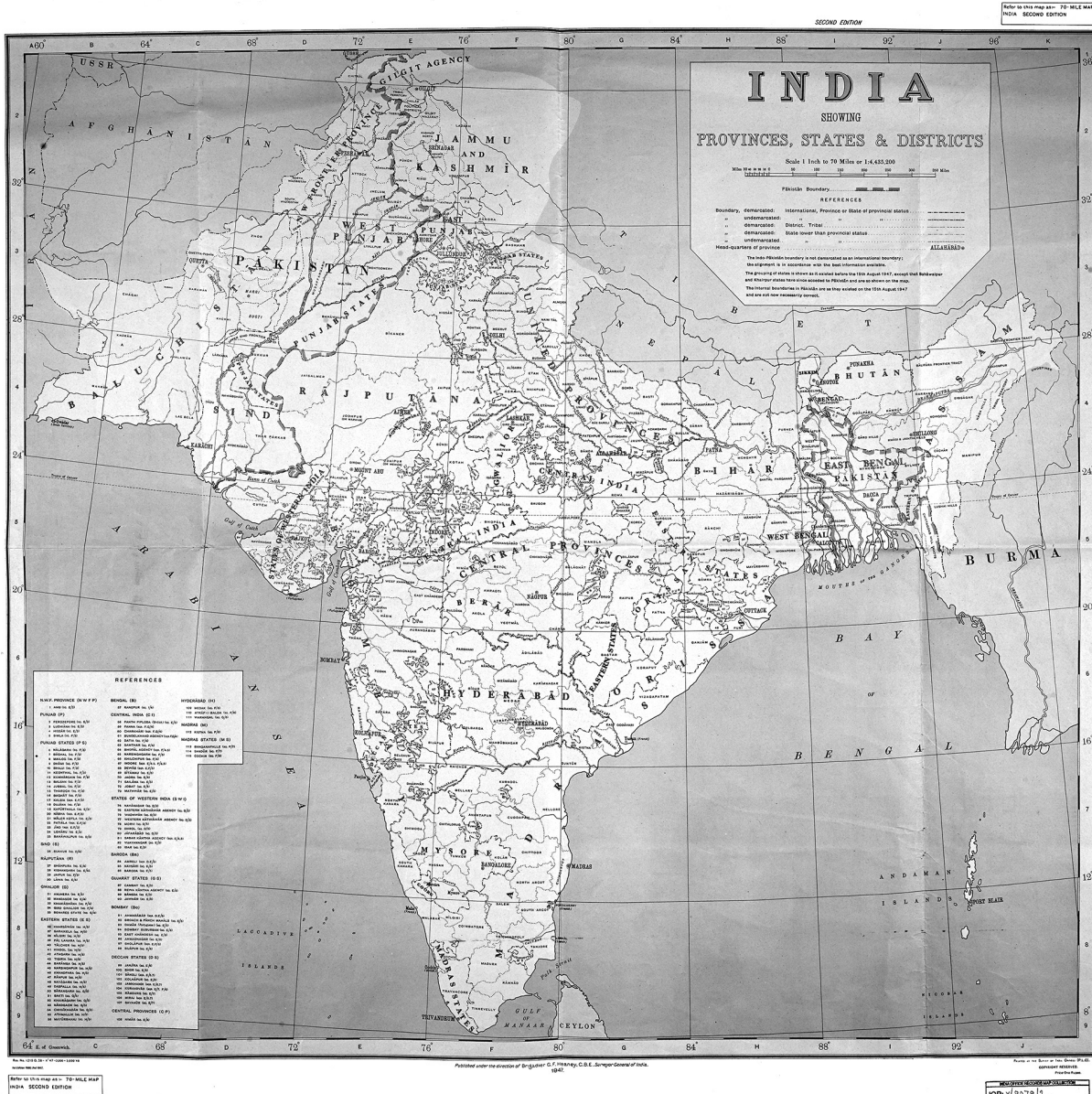
a nemzeti érzés hétköznapi megnyilvánulásaitól függ. Az egyénnek emellett meg kell tanulnia különbséget tenni az idealizált történelmi örökség és a nemzeti érzés pillanatnyi kifejeződése között. Figyelmet kell fordítani arra is, hogy bizonyos esetekben a nemzeti érzés egy előre meghatározott magatartási kódex, mely a nemzeti sajátosságok, időszakos rituálék része. Az egyén vagy közösség, amely magát ebben a felülről vezérelt helyzetben találja, támogathatja, eltűrheti vagy elutasíthatja a kapott nemzeti érzés. E helyzet komoly nyomást helyez az egyénre, akinek folyamatosan döntenie kell a nemzeti érzés köztudási és társadalmi-etikai vetületei között. Amikor a nemzeti érzés kapott, az egyént a nemzeti érzület határozza meg, és kötelező-korlátozó erkölcsi rendszerré válik. Ebben az erkölcsiségben a nemzeti érzések összecsengenek a nemzeti felelősségtudattal, azaz a nemzet nevében történő áldozathozattal.

Ami a moralitást illeti, India óceán, nem pedig egy tó. Ha tavat képezünk belőle, az csak elapasztja az óceánt. Az európaiak élvezhetik a kizárólagos nemzeti érzelmek luxusát; az évezredes civilizációban gyökeredző indiaiak viszont általában csak egy szerényebb érzelmi árucikket, a befogadást engedhetik meg maguknak. Ebből származik az univerzálisan értelmezett méltányosság sajátos érzülete az indiai társadalomban. A *brahminok* létrehozták a kasztok diszkriminatív társadalmi-gazdasági rendszerét, így a méltányosság terhe a nemzetiségi csoportokra hárul. A különböző nemzetiségi háttérű indiaiak számára az első és legfontosabb nemzeti érzület a társadalmi méltányosság. Egy torz, összetett és diszkriminatív társadalomban a méltányosság etikájához való következetes ragaszkodás nélkül lehetetlen civilizációs kompatibilitást építeni. Valamennyi érzés a harmónia és a megfelelés iránti közös törekvésből származik.

India falusias társadalom volt, jelentős részben a mai napig is az. Bár az egyes falusi közösségek a rendszeresen megtartott térségi piacok alkalmával keveredtek egymással, viszonylag elszigeteltek maradtak. E közösségekben az életet – a születéshez, házassághoz és halálhoz kapcsolódó társadalmi eseményeket,

Magas lóról – A. Paul Weber szatirikus ábrázolása India brit gyarmatosításáról (*Britische Bilder. 48 politische Zeichnungen. Nibelungen-Verlag, Berlin, 1943*)

Szubkontinens – A Surveyor General of India (2. kiadás, 1947) térképe a brit uralom alá tartozó indiai területekről (Wikimedia Commons / pahar.in)

valamint a falu isteneinek imádatát – mezőgazdasági naptárak szabályozták. Anélkül éltek meg nemzeti érzéseiket, hogy azokat kívülálló kényszerítették volna rájuk; e közösségek számára semmi sem igényelt különös figyelmet, minden fontos volt, és az élet egy meghatározott mintát követett.

Ezt a helyzetet változtatta meg Brit India, majd az 1947-ben létrejött független India a belenyugvára épülő új nemzeti érzés, valamint egy új, fokozatos nemzetesítő program, a gandhizmus bevezetésével. Az elmúlt tíz évben ezt a lassú és egyenletes tempót hirtelen felváltotta valami egészen más, ami egy új érülethez – a pánik által egybeforrasztott félelemhez – vezetett. A jelek szerint Indiában egyetlen népcsoport sem kerüli el Perem-Mezopotámia haragját. A neves indiai író és aktivista, Arundhati Roy egyenesen úgy fogalmazta meg félelmét, hogy „a fasizmus infrastruktúrája az arcunkba bámul, és mi mégis habozunk nevének nevezni”. Bár Roy asszony érvelése erőteljes, kettőnk véleménye alapvetően különböző. Amint azt korábban kifejtettem, a rendszert, amely egyre közelebről dübörög minden dühével és fenyegetésével, a brit-indiai nacionalizmus tette síre. Nem vagyok annyira megriadva, mint Arundhati

7 Idézi: Karan THAPAR: *Hindu nationalism could break India up but people will resist Modi's fascism: Arundhati Roy*. The Wire, 2022. február 12. <<https://thewire.in/communalism/watch-karan-thapar-arundhati-roy>>.

Roy, mert mindez ráébreszti az embereket *civilizációs felelősségükre*. Az általa emlegetett fasizmus nem indiai nacionalizmus, hanem egy brit implantátum, amely annak adja ki magát; a történelem összes fasiszta és rasszista rendszere magát valódi nemzetnek tettető elősködő rezsim volt. A dél-ázsiai civilizáció felosztásával a britek strukturális polgárháborút robbantottak ki, amelyen belül napjainkban milliónyi polgárháborúnak lehetünk tanúi, minden fronton, napi rendszerességgel. Röviden tehát a brit-indiai nacionalizmus egy soha véget nem érő polgárháború nacionalizmusa. A félelem mint nemzeti érzés egészséges jel; bár súlyos árat kell fizetni és szenvedést eltűrni, az indiai nemzetek egyetlen útja az indiai civilizáció rehabilitációja egy kiterjedt dekolonizációs folyamat révén.

India kétségbeesetten keresi azt a jól felépített intellektuális modellt, amellyel a brit-indizmus kortárs, szélsőséges formája ellensúlyozható. A folyamat a befogadóbb, civilizációs értelemben vett „indiai nemzetek” érzületének jegyében zajlik. Ez a prioritás ma már a fősodratú médiában is megjelenik, felmerül ugyanis „annak a vágya, hogy kinyilvánítsuk szeretetünket az India nevű entitás iránt, miközben távolságot tartunk a nacionalizmus hibáitól és gonoszságától”, ami „ahhoz vezetett, hogy megkísérlünk analitikusan különbséget tenni a patriotizmus és a nacionalizmus között. Elismerést érdemel az indiai politikai diskurzusban e különbségtétel tisztázására tett erőfeszítés, melynek célja a jelenleg befolyásos hipernacionalista – azaz az agresszív, melldöngető és fennhéjázó nacionalizmust mint az »indiai« lét egyetlen formáját hirdető – narratíva kétségbe vonása”.⁸ Indiában a nemzeti érzület kérdése azért is kiemelkedően fontos, mert napjainkban összekapcsolódik az állampolgárság és az állampolgári jogok kritériumaival.⁹

Az új helyzet azonban egy olyan új dinamikát indíthat el, melyben nemzetek sokasága bukkanhat fel, miközben paradox módon az indiai nemzeti érzület két fő okból megmarad. Az első ok az, hogy India népe mindvégig egyetlen civilizációval és társadalmi-kulturális rendszerrel azonosult, ezt tekintve az azonosulás legerősebb szintjének. Nagyon fontos hangsúlyozni tehát, hogy e nacionalizmusok jellege nem identitárius vagy szeparatista; valójában ezek összehangolatlan erőfeszítések az indiai civilizáció rehabilitálására. A második ok, amiért az új átömlesztést továbbra is a területileg egységes „indiai érzület” jellemzi majd, hogy egy ponton valamennyi mozgalom egyetlen brit-indizmus-ellenes fronttá egyesül majd. Mivel ez közös erőfeszítés lesz, bármi is szülessen belőle, az egy osztatlan nemzeti érzület lesz. A közös erőfeszítés elsődleges jellemzője pedig nem más, mint az antikolonializmus. Mivel a brit-indizmus 1947 óta behatolt az indiai lét minden vetületébe, mégpedig abba, amit szépitően „nemzetépítési folyamatnak” neveznek, napjainkban pedig a politikai hinduizmusba,¹⁰ a szükségszerűen intézményi és kulturális antikolonializmus érvényesítése nehézkes lesz. Az új nemzeti érzésért folytatott küzdelem első lépéseit a kultúra és a nyelv terén kell megtenni.

NEMZETI NYELV ÉS NYELVI DEKOLONIZÁCIÓ

Indiát olyan hosszú ideig uralmuk alatt tartották a *brahminok*, az arabok, a mogulok és a britek, hogy számos indiai habozik határozottan visszatérni a gyökerekhez. A történelem ugyanis egy bizonyos mélység elérésével mocsarasabbá válik. Még ha vissza is akarunk térni az eredetünkhöz, milyen eszközökkel tudunk visszaszerezni egy régóta elnyomott civilizációs kultúrát? Természetesen a nyelv – mint a kulturális artikuláció része – lenne az egyik kiindulópont.

az indiai civilizáció rehabilitációja kulturális dekolonizáció által

8 Vanya Vaidehi BHARGAV: *We, as Indians, must not shy away from 'nationalism'*. The Wire, 2022. március 3. <<https://thewire.in/society/we-as-indians-must-not-shy-away-from-nationalism>>

9 Lauren FRAYER: *Hindu nationalism, the growing trend in India*. NPR, 2019. április 22. <<https://www.npr.org/2019/04/22/715875298/hindu-nationalism-the-growing-trend-in-india>>

10 Uo.

Az indiai civilizáció történelmileg nem volt a görögöz, a rómaihoz vagy a kínaihoz hasonlóan egységes. Ez azzal járt, hogy nem volt egy mindenki által használt közös nyelv, bár – ahol domináns szerepben volt – a szanszkrit működött a dél-indiai nyelvek közös nevezőjeként. Észak-India urai meglehetősen gyakran váltogatták egymást, főként azután, hogy az arabok, a perzsák és a közép-ázsiaiak követték egymást a hatalomban. A 7. századtól kezdve a betolakodók nyelveiből helyi nyelvjárások alakultak ki, melynek eredményeként végül létrejött az ún. urdu nyelv. Ennek az erős perzsa hatásokat tükröző, urdunak vagy hindusztáninak egyaránt nevezett változatát udvari nyelvként is használták.¹¹ Mivel a mogulok fejlett bürokráciát építettek ki, valamennyi tisztviselőtől elvárták, hogy ismerje ezt a nyelvet. A falvak relatív elszigeteltsége okán a hindusztáni nyelvet főleg a bürokrácia, a városi lakosság, az iparosok és a kereskedők használták. Ez az északi nyelvi ív a mai Szomáliától a napjaink Kelet-Indiájában található Bengáliáig húzódott. Ugyan az udvari nyelv magja strukturált volt, ám a többi eleme túl laza volt ahhoz, hogy egységes nyelvként lehessen azonosítani. Ez az egyik oka annak, hogy számos szakértő – anélkül, hogy bármiféle negatív konnotációt akarna ennek tulajdonítani – azt feltételezi, hogy a nyelv a bazárok világában alakult ki.¹² A hindi nyelvvel pedig az a probléma, hogy – ellentétben az évezredek irodalmi kultúrával bíró telugu nyelvvel – nagyon csekély irodalmi múltja van. Ellentétben a szanszkrittal, a teluguval vagy a tamillal, a hindi *nem* tartozott az indiai civilizáció nyelveinek családjába.

A nemzeti érzület olyan vészharang, amely ráébreszti a nemzetet a létét fenyegető veszélyekre. Időnként zsigeri reakciót válthat ki, és legtöbbször közösségi érzést ébreszt. A nyelv az egyik legerősebb közösség, amely napi szinten összeköti az embereket. Carl Darling Buck amerikai nyelvész fejt ki, hogy „ami kézzelfogható és tetten érhető és egyben a hasonló gondolkodásmód alapja is, az a meghatározott szokásokban és intézményekben való osztozás; ezek közül a legfontosabbak pedig nem más mint a vallás és a nyelv”.¹³ Amennyiben a nyelv a végső kulturális érték és egyben alapja a nemzeti érzések bármilyen kulturális megfogalmazásának, felmerül a kérdés, hogy szabad-e a hindinek – ennek a moguloktól és britektől származó gyarmati örökségnek – nemzeti nyelvnek lennie. Ha India a kínai modellt követné, akkor ez az „egy állam – egy nyelv” forgatókönyvet vonná magával. Ha azonban az Európai Unió modelljéből indulunk ki, akkor lehetséges – igaz, egyre nehezebb, körülményesebb és költségesebb – a többnyelvű felépítés. Az imént idézett Buck az indoeurópai nyelvek elismert szakértőjeként amellet érvel, hogy a politikai terjeszkedés nyelvi expanziót is jelenthet: „Róma politikai terjeszkedése lépésről lépésre magával hozta nyelvének terjedését is. Amikor a görög nyelv elérte legnagyobb kiterjedését, a latin még néhány négyzetmérföldre korlátozódott.”¹⁴ Napjainkban az Amerikai Egyesült Államok a világrendszer vezető hegemónja, és az angol nyelv terjedése az amerikai expanzió velejárója. Hasonlóképpen Indiában a perem-mezopotámiai politikai-gazdasági terjeszkedése a hindi nyelvet segíti, s annak terjedése megállíthatatlannak is tűnik. Shoaib Daniyal szerint „a modern, szabványosított ún. *shuddh* hindi, vagyis az Észak-Indiában használt közvetítőnyelv, a hindi-urdu szanszkritisított változata India legújabb irodalmi nyelve. Az első *shuddh* hindi nyelvű irodalmi mű – a *Chandrakanta* című regény – 1888-ban jelent meg”.¹⁵ Rögzítsük: ez a legújabb nyelv egy hat-hétezer éves (!) civilizációban, amely az indiai állam preferált nyelvévé

vált. Ráadásul Perem-Mezopotámia összes többi eleméhez hasonlóan a hindi nyelv is tükrözi a ragadozó szemléletmódot. Ha az indiai hegemon állam e ragadozó etnikum eszközévé válik, a hindi nyelv páratlan erővel fogja kiszorítani és felszámolni az elnyomott nyelveket. Garga Chaterjee rá is mutat, hogy

a nyelv a végső kulturális érték

11 Anirudh DESHPANDE: Hindi's Decimation. *Economic and Political Weekly*, 2000/34. 3067.

12 M. A. FAROOQI: The „Hindi” of the „Urdu.” *Economic and Political Weekly*, 2008/9. 18.

13 Carl Darling BUCK: Language and the Sentiment of Nationality. *The American Political Science Review*, 1916/1. 47.

14 Uo. 50.

15 Shoaib DANİYAL: Stop outraging over marathi – Hindi and English chauvinism is much worse in India. Scroll.in, 2015. szeptember 18. <<https://scroll.in/article/756105/stop-outraging-over-marathi-hindi-and-english-chauvinism-is-much-worse-in-india>>

Önvédelem – A *Tipu tigrise* nevű műemlék, amely egy közel embernagyságú, brit gyarmatosítóra támadó automata bengáli tigris, amit Tipu szultán, a dél-indiai Maiszúr uralkodója készített 1795-ben (Wikimedia Commons)

„az Indiai Unió az elmúlt ötven évben sikerrel törölt el a Föld színéről 220 nyelvet”.¹⁶ Ahogy Chatterjee egy úttörő cikkében kifejti, ez a pusztítás azonban akár a vészharangot is megkongathatja. Kifejti, hogy 1965-ben a hindusztániak (a perem-mezopotámiaiak köznyelvi megnevezése) megpróbálták megtenni a hindit az állam nyelvének. Tamilnádu államban és máshol is erre azonnal tüntetések törtek ki, a központi kormány által irányított rendőrség köztudottan több száz fiatal tiltakozót ölt meg. Mindennek eredményeként a nyelvi nacionalizmus robbanásszerűen terjedt Dél-Indiában. A Bháratíja Dzsanaatá Párt vezette kormány közelmúltbeli lépései hasonló mozgalmakat váltottak ki India középső és keleti részén. Chatterjee szerint „a tévesen hindi övnek nevezett területen többféle nyelvi mozgalom van kialakulóban, amelyek mindegyike saját identitásért küzd és többé nem vallja magát a hindi nyelv beszélőjének. E követelések élén a bhojpuri és a rajasztáni nyelv mozgalmi állnak”.¹⁷

A legfejlettebbek a több ezer éves irodalmi múlttal bíró dél-indiai nyelvek. Ahelyett, hogy az egyiket India nemzeti nyelvvé emelték volna, a britek a hindit – azaz a dévanágari (szanszkrit) írásmóddal álcázott perzsát – akarták népszerűsíteni és az angol mellett nemzeti nyelvként előírni. Bár a perzsát a világ számos gyönyörű nyelve egyikeként tartják számon, nincs nyomás ok arra, hogy India fiait és leányait rákényszerítsük a használatára. A nemzeti érzület a nyelvfeladás és ezáltal a nyelvi öngyilkosság elutasítása.

Ezzel szemben áll a nemzeti érzület másik arca, a meg nem vívott csaták hősiessége, amelyben minden bürokratikus és semmi sem emberi. Arnold Toynbee egy helyütt azt írja: „Ha a »kultúra« az emberiség örökségében való

¹⁶ Garga CHATTERJEE: *Why imposing Hindi on all is as bad an idea as insisting that India is a Hindu country*. Scroll.in, 2016. február 21. <<https://scroll.in/article/803869/why-imposing-hindi-on-all-is-as-bad-an-idea-as-insisting-that-india-is-a-hindu-country>>

¹⁷ Uo.

Ősi civilizáció –

A dél-indiai Maduráj Mínáksi Amman-templomkomplexumának egyik *gopuramja* (templomkapu tornya) a 19–20. század fordulóján (*Library of Congress*)

részvételt jelenti, a »nemzeti kultúra« ennek az örökségnek a tudatos élvezését és gyarapítását takarja egy bizonyos nyelv által.”¹⁸ Ennek jegyében az indiai nemzetek sem nemzeti, sem univerzális küldetésükben nem vehetnek részt egy kölcsönzött nyelvvél. Ahogy egy hírportál felhívta rá a figyelmet, „természetesen lehetetlen feladat lenne a hindi nyelvet a perzsa szókinctől megtisztítani,

18 Arnold J. TOYNBEE: *The new Europe; some essays in reconstruction*. J. M. Dent & Sons, London, 1916. 56.

hiszen már maga a nyelv neve is fárszi eredetű”.¹⁹ E logika szerint a hindi egyenlő a perzsával, ami Irán nemzeti nyelve, így nem lehet Indiáé is. „India anyácskának” ugyanis számtalan *saját* nyelve van.

KULTURÁLIS DEKOLONIZÁCIÓ

Hasonlóan sok mindenhez, ami napjaink Indiájában történik, az elmúlt 150 év indiai történéseitől való megszabadulás terén fogalmi zűrzavar uralkodik. Mi lenne a megfelelő szó és fogalom, amellyel ez a folyamat leírható? Az állítólagos politikai függetlenséget követően beszélhetünk kulturális dekolonizációról. E folyamatot annak reménye táplálta, hogy a brit kultúrát felváltja az autentikus nemzeti kultúra. Azonban, amint korábban láthattuk, az állítólagosan „nemzeti” nacionalizmus valójában nem más, mint brit-indiai nacionalizmus. Tehát ha dekolonizálni akarjuk az országot, adja magát a kérdés: milyen fogalommal jellemezzük a folyamatot? Az Arnold Toynbee által emlegetett „denacionalizáló intézkedések” fogalma megfelelő a helyzet leírására.²⁰ Ebből a szemszögből Indiának lépéseket kell tennie a denacionalizálás felé, az indiai civilizáció helyreállítása csak ezt követően lehetséges. Fogalmi értelemben tehát a denacionalizálásnak ki kell terjednie mindenre, ami a brit-indiai nacionalizmushoz tartozott.

A kulturális és intézményi denacionalizálás forгатókönyve nagyon egyszerű: a mérgező adományokat vissza kell adni a briteknek, vagy elejét kell venni annak, hogy a nemzeti kánon részeként kezeljék őket. Mint azt korábban röviden említettem, a britek négy pillért hoztak létre India „nemzetesítéséhez”, hogy függővé tegyék a brit birodalomtól.

Mind a négy pillérnek megvolt a maga funkciója. Ezek a következők. 1) Öncélú, haszonelvű és kolonialista bürokratikus nacionalizmus. A britek abban reménykedtek, hogy a fehér bőrű brit felső osztályok szilárdan kézben tartják e bürokratikus hűbértartományokat, és az állami bevételek jelentős részét fizetésekre és nyugdíjakra fordítják.

2) A britek folytatták a strukturális konfliktus beépítését az indiai civilizációba azáltal, hogy India nemzeti nyelveként bevezették a perzsa (másnéven urdu) nyelvet, és annak szanszkrit írásmódját elnevezték hindinek. Ezzel elhintették a későbbi működési zavarok csíráját. 3) Ugyanebben a szellemben vezették be a hinduizmust, mely intézkedés célja a dalitokkal, muszlimokkal és ezredéves civilizációjú nemzetekkel való ellenségeskedés felszítása volt. Nyitottságuk miatt ez a dravida vallási meggyőződésűeket is defenzívába szorította. Ily módon a társadalmi-vallási konfliktusok a nemzeti életerő kárára normalizálódtak a mindennapi életben. A hinduizmus megteremtésének másik célja a kollaboráns peremmezopotámiaiak legitimálása volt azáltal, hogy részt kaptak az indiai civilizáció feletti társadalmi és politikai befolyásból. 4) A közhiedelemmel ellentétben a gandhizmus nem a brit gyarmatosítás leküzdését szolgálta, hanem az önmegtagadás és az anyagi jólétről való lemondás propagálása céljából vezették be. A gandhizmus a szegénységet nemes civilizációs küldetésévé változtatta abban az időszakban, amikor világszerte gombamód szaporodtak a kommunista mozgalmak. Ennek célja az volt, hogy az indiai népeiséget leválásszák a reform és az anyagi felemelkedés globális trendjéről (a bismarcki ihletésű, államilag támogatott jóléti programokról). Az elképzelés szerint meg kell győzni az embereket, hogy a kormánytól semmit se várjanak el és a szegénységet normális életformaként képzeljék el. E négy pillér ötvözésével azt is remélték, hogy az autentikus helyi reformista mozgalmak partvonalra szorulnak, sőt elvesztik legitimációjukat.

A fent említett négy pillér szerepe egy szuperstruktúra – Brit India – ideológiai alátámasztása volt. Az európai és csendes-óceáni események azonban

autentikus kultúra a brit-indiai nacionalizmus helyett

¹⁹ *Why imposing Hindi on India is a bad idea*. Scroll.in, 2019. június 4. <<https://scroll.in/article/925759/why-imposing-hindi-on-india-is-a-bad-idea>>

²⁰ TOYNBEE: *The new Europe...* I.m. 10.

az I. világháborútól kezdve negatív hatást gyakoroltak e stratégiára. Mivel a megszállás költségei meghaladták az előnyöket, a britek tisztában voltak vele, hogy ki kell vonulniuk a szubkontinensről. A megszilárdult államberendezkedés hátrahagyása több szempontból is számos kockázattal járt a brit hatalom számára. Ha egy demokratikus India összefogna az erős Egyesült Államokkal, India váltaná Nagy-Britanniát annak fő szövetségeseiként. Ez nem csupán nélkülözésbe taszítaná Nagy-Britanniát, hanem a dicsőség visszaszerzését is ellehetetlenítené. Ha azonban az „igazi” indiai nacionalisták Japán segítségével egy 400 milliós, harcra kész, militarizált-nacionalista Indiát hoznának létre, a briteknek nem lenne jövőjük az Indiai-óceánon, Kelet-Afrikában és a Közel-Keleten sem. Ez totális geopolitikai katasztrófával járna. Ezen a ponton adódik hozzá a korábbi négyhez az ötödik pillér, a megosztás és összezavarás fegyvere. Ahhoz, hogy Nagy-Britannia megőrizze hatalmát a kulcsfontosságú Közel-Keleten, a szubkontinens jövőbeni hatalmi kisugárzását el kellett fojtani. A felosztás azzal járt, hogy Dél-Ázsia fő elfoglaltságává a belső hatalmi villongások váltak a hatalom külső régiókra történő kivetítése helyett. Ez az ötpilléres szerkezet az 1947-es függetlenné válással szentesült.

Mindennek tükrében 1947-ben India nem csupán „megkapta” a függetlenséget, hanem kényszerűségből elfogadott egy olyan nacionalizmust is, amelyhez az indiai népnek semmi köze nem volt és kulturálisan sok szempontból idegen jelenségnek számított. Egy olyan történet, amely egy büszke, évezredes civilizációt darabjaira szaggatott, nem lehet indiai eredetű. Kegyetlen és cinikus tény, hogy az indiaiak pozitívumként ünneplik ezt a területi integritásukra mért könyörtelen csapást. Mit jelent ilyen körülmények közepette a nemzeti függetlenség, a nemzeti érzület és a dekolonizáció? Bármilyen irányból is próbáljuk megérteni, az indiai nacionalizmus egy rémálom. Mivel az indiai nacionalizmus a britek nemzeti érdeke, ezért az indiai kultúra és társadalom dekolonizációjához annak denacionalizálása szükséges. Csak ismételni tudom magam, amikor azt mondom, hogy *csak azért, mert a gyarmatosítás nacionalizmust váltott ki, az ebből fakadó nacionalizmusnak nem kell gyarmatosítássá válnia.*²¹

büszke, évezredes indiai civilizáció

ÖSSZEGZÉS

Az indiai civilizáció kontextusában a szándék az volt, hogy társadalmi környezetet biztosítsanak a népcsoportoknak, miközben politikai hatalmukat korlátozzák. E politika – minden érdemével és hibájával együtt – azt eredményezte, hogy az állam strukturálisan azonos távolságot tartott valamennyi területén élő népcsoporttól. Napjaink Indiájában a helyzet túlságosan zavaros ahhoz, hogy érdemkövetkezéseket lehessen levonnibőlöle. A „denacionalizálásnak” nevezett kulturális és intézményi dekolonizáció Indiában még csupán előkészületi szakaszban van.

Az autentikus indiai nacionalizmus fejlődési pályáját nehézségek követik ki. Az előtte álló három feladatból egyik sürgetőbb, mint a másik. Az első ezek közül az intézmények dekolonizációja a „nemzettelenítésük” által; a második az indiai civilizáció strukturáinak és prioritásainak újraalkotására; harmadszor pedig gondoskodni kell a globális civilizációs integráció alapelveinek átfogalmazásáról annak érdekében, hogy India elfoglalhassa jogos helyét. L. C. Jane szavait idézem: „Akár a nemzetet, akár az egyént vizsgáljuk, a nagyság nem a magaszos eredetiségben áll; azok a férfiak, akik talán a legeredetibbek voltak, csupán csekély nyomot hagytak a történelmen. Mindez inkább a korszellemre összpontosítás képességében nyilvánul meg; azon remények és vágyak formába öntésében, amelyek kifejezéséért mások hiába küzdenek.”²² ■

(Fordította: Sullivan Ferenc)

21 Lásd bővebben: Ramachandra BYRAPPA: The Troubling Interval 1945–1950 [Part 1] *Öt Kontinens*, 2014/1. 143.

22 Lionel Cecil JANE: *The nations at war. The birth of a new era.* J. M. Dent & Sons, London, 1914. 18–19.